

จดหมายข่าว

ศูนย์เรียนรู้

บ้านใบรีดใน

ปีที่ 1 ฉบับ 2 เดือนมกราคม 2555

ปีที่ 1 ฉบับที่ 2 เดือนมกราคม 2555

สารบัญ

3 เปิดเล่มทักทาย

4 ป่าชายเลน... ช่วยลดโลกร้อน

6 เปรี๊ดใน กับการใช้พลังงาน

8 สาเหตุของการกัดเซาะชายฝั่ง

10 ชุมชนแห่งการเรียนรู้บ้านเปรี๊ดใน

14 สถานภาพความรู้เกี่ยวกับบ้านเปรี๊ดใน
ใคร (ควร)รู้...รู้เรื่องอะไรบ้าง ?

16 กิจกรรมความเคลื่อนไหวที่ผ่านมา

18 แนะนำนักวิจัยชุมชน

สถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม

ร่วมกับภาคีเครือข่าย

ชุมชนบ้านเปรี๊ดในและเครือข่ายลี้จะสะสมทรัพย์

คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

สถาบันวิจัยทรัพยากรทางน้ำ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

คณะรัฐศาสตร์ คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

บัณฑิตวิทยาลัยร่วมด้านพลังงานและสิ่งแวดล้อม

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี

ศูนย์ศึกษาบรณศาสตร์ชุมชนแห่งภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก

(RECOFTC)

สนับสนุนโดย

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

ห้องเฝ้าเฝ้าโดยชุมชนบ้านเปรี๊ด
Photograph : Jatuporn Witthachaisung

ทักทาย

สวัสดีปีใหม่ 2555 ครับ กลับมาพบกันอีกครั้งกับจดหมายข่าว “ศูนย์เรียนรู้บ้านเปรี๊ดใน ฉบับที่ 2 เดือนมกราคม 2555 เป็นฉบับต้อนรับปีใหม่

ผลจากมหาอุทกภัยในปลายปี 2554 ทีมวิจัยของเราหลายคนก็ได้อยู่ใน “บ้านกลางน้ำ” แบบไม่ทันตั้งตัว ทั้งบ้าน อ.บุญรอด อ.ลดาวัลย์ น้องหนิง และบ้านผมเอง น้องน้ำแฉะมาเยี่ยมและอยู่อาศัยเดือนกว่าๆ ก็เลยทำให้กิจกรรมในโครงการศูนย์เรียนรู้ชุมชนบ้านเปรี๊ดในต้องล่าช้าไปกว่าแผนเดิมเล็กน้อย ตอนนี้้องน้ำไปเที่ยวอ่าวไทยแล้ว ป้าฟองศรีก็แข็งแรงเกือบ 100 เปอร์เซ็นต์แล้ว เราก็กลับมาทำงาน เดินเครื่องกันเต็มอีกครั้ง

ทีมวิจัยเรื่องป่าไม้และป่าชายเลนนำโดย อ.ลดาวัลย์ และ อ.มณฑล ร่วมกับทีมนักวิจัยชุมชน คุณเกียรติสกุลหรือพี่เด็กกอก น้าอำนวย พี่ประสิทธิ์ ซึ่งเป็นทีมนักวิจัยชุมชน และผู้นำชุมชน ทั้งนายภฯ อำพร ผู้ใหญ่มาโนช คุณป้าฟองศรี ทำให้ได้ถูกรวบรวมกำหนดจุดเก็บข้อมูล วางแผนการทำงานในพื้นที่แล้ว งานศึกษาจากทีมนี้จะทำให้เราจัดการการใช้ประโยชน์ป่าชายเลนอย่างยั่งยืนของชุมชนบ้านเปรี๊ดในมีแนวทางอย่างไรบ้าง ในจดหมายฉบับนี้ อ.ลดาวัลย์ ช่วยเขียนอธิบายเกี่ยวกับบทบาทของป่าชายเลนกับการแก้ไขปัญหาโลกร้อน

ทีมวิจัยด้านพลังงานก็เริ่มงานเต็มตัว อ.บุญรอดยังติดภารกิจฟื้นฟูบ้านน้ำท่วมอยู่ ทางอาจารย์แม่ชีสายจิตร์ได้นำทีมมาร่วมประชุมเพื่อรับฟังความต้องการของชุมชนเรื่องพลังงาน และได้วางแผนการเก็บข้อมูลบัญชีพลังงานร่วมกับทีมชุมชนที่นำโดยพี่ม็อก พี่เผือก บุญย้ง วัชรพล เร็วๆ นี้เราจะได้ว่าชุมชนบ้านเปรี๊ดในใช้พลังงานจากแหล่งใดบ้าง มีค่าใช้จ่ายด้านพลังงานเท่าใด และมีแหล่งพลังงานที่ชุมชนจะพัฒนาใช้เอง ฟังตนเองได้อย่างไรบ้าง ในจดหมายฉบับนี้ทีมงานเขียนเรื่องเปรี๊ดในกับการใช้พลังงานมาให้ท่านอ่านครับ

สำหรับทีมวิจัยด้านทะเลและชายฝั่ง ได้วางแผนการทำงานไว้แล้วร่วมกับลุงเสรีญ พี่วิรุญ ทีมนี้มีโอเดียมากมายทั้งเรื่องเต่ายาง เรื่องไม้ไผ่กันคลื่น เรื่องการเก็บข้อมูลกระแสน้ำ รอดูกษ์อยู่ จะเริ่มเดินเครื่องเต็มทีในเดือนมกราคมนี้ ตอนนี้ อ.สมภพ ผาบทความเรื่อง “สาเหตุของการกัดเซาะชายฝั่ง” มาให้อ่านก่อน

ส่วนทีมด้านการจัดการความรู้ ทีมนี้ไฟแรงครับ นำโดย อ.จตุพร (เอก) นนท์ หนิง และปึก จัดกิจกรรมไปแล้วหลายรอบทั้งแบบจัดเอง และร่วมกับทาง “รีคอปท์” ในปีใหม่นี้จะมากลุกอยู่ในชุมชนอีกเป็นระยะเพื่อถอดบทเรียน สรุปองค์ความรู้ในด้านต่างๆ ของชุมชน จัดทำเป็นเอกสาร ซีดี และสื่อรูปแบบต่างๆ ที่ชุมชนจะนำไปใช้ประโยชน์ได้จริง ในฉบับนี้ผาภงานเขียนเรื่อง “ชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่เปรี๊ดใน” มาให้อ่านด้วยครับ

นอกจากนี้ยังมีบทความสถานภาพความรู้เกี่ยวกับบ้านเปรี๊ดใน : ใคร (ควร)รู้...รู้เรื่องอะไรบ้าง ? บ้านเปรี๊ดในมีองค์ความรู้และงานวิจัยจากหลายหน่วยงานที่เข้ามาศึกษาไว้ ดังนั้นจึงเป็นโอกาสดีที่ศูนย์เรียนรู้ชุมชนบ้านเปรี๊ดในจะได้เป็นแหล่งเก็บรวบรวมข้อมูลเหล่านั้นอย่างเป็นระบบ เพื่อการใช้ประโยชน์และเผยแพร่

สุดท้ายนี้ ในโอกาสปีใหม่ 2555 ขอให้ผู้อ่านทุกท่านมีความสุข ความเจริญ มีสุขภาพกาย สุขภาพใจแข็งแรง ตลอดปีนี้และตลอดไปครับ

บัณฑิต เศรษฐศิริโรตม์

ที่ปรึกษาบรรณาธิการ

พระอาจารย์สุบิน ปณีโต

ท่านผู้หญิง ดร.สุรวิทย์ เติลไทย

คุณทรงพล เจตนาวณิชย์

คุณอำพร แพทย์ศาสตร์

คุณฟองศรี อินทสุวรรณ

คุณมาโนช ผึ้งรัง

บรรณาธิการ

ดร.บัณฑิต เศรษฐศิริโรตม์

กองบรรณาธิการ

คุณอุษา บุญญเลิศนันท์

คุณสุภาวีย์ มะนะโส

คุณนนท์ นุชหมอน

คุณวัชรพล เรศสุข

คุณบุญย้ง สิงห์พันธ์

ภาพถ่าย

จตุพร วิศิษฐ์โชติอังกูร

ออกแบบ/รูปเล่ม/ภาพประกอบ

เก๋ ณ ทัย / เรย์-ลายน์

พิมพ์ที่

nononononononono

จำนวนการพิมพ์

500 เล่ม

ป่าชายเลน...ช่วยลดโลกร้อน

พศ.ดร.ลดาวัลย์ พวงจิตฺร คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ป่าชายเลน เป็นระบบนิเวศที่ประกอบไปด้วยพรรณพืชและสัตว์หลายชนิด ซึ่งดำรงชีวิตร่วมกันในสภาพแวดล้อมที่เป็นดินเลน น้ำกร่อย และมีน้ำทะเลท่วมถึงอย่างสม่ำเสมอ ดังนั้นจึงมักพบป่าชายเลนปรากฏอยู่ทั่วไปตามบริเวณที่เป็นชายฝั่งทะเลปากแม่น้ำ ทะเลสาบ และรอบเกาะแก่งต่างๆ พรรณไม้ที่มีมากและมีบทบาทสำคัญที่สุดในป่าชายเลน คือ ไม้โกงกาง ป่าชายเลนจึงมีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ป่าโกงกาง ซึ่งมีลักษณะเด่นคือมีรากค้ำยันจำนวนมาก ป่าชายเลนเป็นองค์ประกอบที่สำคัญยิ่งของชายฝั่งทะเลและนับเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่ามหาศาลทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมของประเทศ เป็นแหล่งผสมพันธุ์และอนุบาลสัตว์น้ำตามธรรมชาติ และยังช่วยรับแรงกระแทกและความเสียหายที่เกิดจากพายุที่พัดเข้าสู่ชายฝั่ง เป็นแหล่งผลิตและหมุนเวียนอาหาร ช่วยในการกักกรองขยะและสารพิษ แต่บทบาทสำคัญอีกอย่างหนึ่งของป่าชายเลนที่ไม่ค่อยมีการพูดถึงหรือยังมีการศึกษาน้อยคือ การเป็นแหล่งกักเก็บก๊าซเรือนกระจกแหล่งใหญ่ เนื่องจากป่าชายเลนจัดว่าเป็นระบบนิเวศที่มีผลผลิตสูงที่สุด จึงมีศักยภาพในการกักเก็บก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ (CO₂) ซึ่งเป็นก๊าซเรือนกระจกที่สำคัญ และเป็นต้นเหตุของการเกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศของโลก (climate change) ในปัจจุบัน

ป่าชายเลนสามารถดูดซับเอาก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์จากบรรยากาศ ผ่านเข้าสู่ใบในกระบวนการสังเคราะห์แสง อันเป็นกระบวนการสร้างอาหารของต้นไม้ ได้ผลผลิตที่จะสะสมไว้ในลำต้น กิ่ง ใบ และราก ที่เรียกว่ามวลชีวภาพ (biomass) หรือน้ำหนักแห้ง ซึ่งอยู่ทั้งในส่วนเหนือพื้นดิน และใต้ดิน มีองค์ประกอบที่สำคัญคือคาร์บอน เรียกว่าการกักเก็บคาร์บอนในมวลชีวภาพ (carbon stock) คาร์บอนเหล่านี้จะถูกเก็บสะสมอยู่ในต้นไม้

ตราบนานเท่าที่ต้นไม้ยังคงยืนต้นอยู่ และจะถูกปลดปล่อยออกสู่ชั้นบรรยากาศ หากมีการตัดไม้เหล่านั้นถูกทำลาย

ในปัจจุบันจึงมีการประยุกต์การจัดการป่าไม้เพื่อบรรเทาผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ซึ่งสามารถดำเนินการได้หลายแนวทาง ได้แก่ การเพิ่มการกักเก็บคาร์บอนด้วยการปลูกป่าเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งป่าชายเลน เช่น การปลูกป่าในพื้นที่ที่ไม่เคยเป็นป่ามาก่อน (afforestation) หรือพื้นที่ที่เคยเป็นป่ามาก่อน (reforestation) และการลดการปลดปล่อยคาร์บอน ด้วยการรักษาพื้นที่ป่าไม้ไว้ไม่ให้ถูกตัดทำลาย การเพิ่มการกักเก็บคาร์บอนยังสามารถทำได้โดยการปรับปรุงสายพันธุ์เพื่อให้มีผลผลิตต่อพื้นที่เพิ่มสูงขึ้น หรือการเพิ่มความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่ป่าธรรมชาติ เพื่อเพิ่มศักยภาพในการกักเก็บคาร์บอนให้ได้มากขึ้นอีก

ดังนั้น การรักษาระบบนิเวศป่าชายเลน ไม่ว่าจะเป็นการปลูกขึ้นใหม่ หรือการดูแลรักษาป่าเดิมที่มีอยู่ ก็มีส่วนในการรักษาสภาพภูมิอากาศของโลก หรือบรรเทาภาวะโลกร้อนทั้งสิ้น เมื่อรวมประโยชน์อื่นๆ ของป่าชายเลนในการบรรเทาการกัดเซาะชายฝั่ง และเป็นแหล่งเพาะพันธุ์สัตว์น้ำแล้ว...

“เรามารักษาป่าชายเลนกันเถอะ”

ป่าชายเลน...ช่วยลดโลกร้อน

เปรี๊ตใน... กับการใช้พลังงาน

สถาบันธรรมาวุฒิเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม

เมื่อพูดถึงพลังงาน พวกเรานึกถึงพลังงานที่ใช้ในชีวิตประจำวัน ทั้ง ไฟฟ้า ก๊าซหุงต้ม น้ำมันเชื้อเพลิงต่างๆ ที่เราใช้กันอย่างด้วยความคุ้นชิน และอำนวยความสะดวกสบายให้กับชีวิตประจำวัน โดยคิดว่ามีปริมาณมากเพียงพอที่จะใช้ได้อย่างยาวนาน เพราะเช่น พอกดสวิทช์ไฟก็สว่างขึ้นทันที หรือจะเดินทางไหนก็สะดวกเดินทางได้ตั้งใจ แต่จะมีใครคิดหรือไม่ว่าพลังงานที่เราใช้กันอยู่ทุกวันนี้ได้มาจากแหล่งใด และจะมีอยู่ให้เราได้ใช้งานกับนานเพียงใด เราลองมาหาคำตอบกันว่าพลังงานคืออะไร และได้มาอย่างไร

พลังงาน คือ สิ่งที่ทำให้สิ่งต่างๆเคลื่อนที่ได้ ถ้าไม่มีพลังงาน ก็ไม่มีอะไรเกิดขึ้น สิ่งใดก็ตามที่เคลื่อนไหว เติบโต หรือทำงานในทางใดทางหนึ่ง ย่อมมีพลังงาน ซึ่งพลังงานที่เราใช้กันอยู่ได้ถูกจัดแบ่งเป็นสองประเภทดังนี้ ก็คือ พลังงานที่ใช้

แล้วหมดไป ได้มาจากฟอสซิล ที่เป็นซากพืชซากสัตว์ที่ทับถมกันเป็นระยะเวลายาวนานนับล้านปี โดยตัวอย่างของพลังงานที่ใช้ คือ น้ำมันเชื้อเพลิง ก๊าซหุงต้ม ถ่านหิน เป็นต้น และสองพลังงานหมุนเวียน เช่น พลังงานแสงอาทิตย์ พลังงานลม พลังน้ำ พลังงานชีวมวล โดยพลังงานเหล่านี้จะมีอยู่ในธรรมชาติซึ่งธรรมชาติสามารถทดแทนให้เกิดขึ้น และช่วยรักษาสังแวดล้อม

สำหรับบ้านเปรี๊ตในนั้น ก็ได้มีการใช้พลังงานในหลายรูปแบบ แต่หากมองในแง่ของการช่วยลดโลกร้อน และเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม จะมีที่เด่นชัด คือ การเผาถ่าน โดยสถาบันธรรมาวุฒิเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม ร่วมกับ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี ได้ทำการศึกษาในโครงการการพัฒนาตัวชี้วัดการประยุกต์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการลด

ปัญหาโลกร้อนภายใต้แนวคิดภูมิปัญญาตะวันออก โดยพบว่าพื้นฐานหนึ่งของชาวเปรี๊ตใน ที่ใช้ภูมิปัญญาด้านพลังงานที่ประยุกต์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือ การเผาถ่าน ซึ่งเป็นวิถีชีวิตของชาวบ้านเปรี๊ตใน ที่ประกอบอาชีพทำสวนผลไม้ เช่น เงาะทุเรียน มังคุด ซึ่งวิธีการทำสวนผลไม้เพื่อให้ได้ผลผลิต จะต้องมีการริดและตัดแต่งกิ่ง ดังนั้น กิ่งไม้เหล่านี้จึงเป็นผลพลอยได้ที่ชาวสวนผลไม้ไม่นำมาใช้ประโยชน์โดยการทำเป็นไม้ฟืน และถ่านสำหรับทดแทนการใช้ก๊าซหุงต้มซึ่งเป็นเชื้อเพลิงประเภทฟอสซิลอันเป็นประโยชน์โดยตรงในการลดปัญหาโลกร้อน โดยทั้งนี้การผลิตถ่านจะใช้ภายในชุมชนเท่านั้น ในลักษณะใช้ทดแทนก๊าซหุงต้มภายในครัวเรือน และแจกจ่ายใช้กันเองภายในชุมชน และได้คำนวณการดูดซับและการหลีกเลี่ยงการปล่อยของก๊าซเรือนกระจกจากกิจกรรมบ้านเปรี๊ตใน ในกิจกรรมของการเผาถ่าน พบว่า ค่าการลดก๊าซเรือนกระจก ที่ชุมชนสามารถกระทำได้ ปริมาณ

ก๊าซเรือนกระจกในรูปของก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ที่สามารถดูดซับและหลีกเลี่ยงได้ เท่ากับ 1,235 ตันคาร์บอนไดออกไซด์ต่อปี

นอกจากนี้จากการที่ทีมวิจัยด้านพลังงาน ได้ไปลงพื้นที่และรับทราบความต้องการของชุมชนด้านการใช้พลังงานทางเลือก สิ่งหนึ่งที่เราเห็นคือบ้านเปรี๊ตในไม่มีปัญหาเรื่องขยะ อีกทั้งยังมีแหล่งทรัพยากรพลังงานทดแทนเป็นจำนวนมาก ทั้งในแง่ของพลังงานแสงอาทิตย์ กิ่งไม้จากสวนผลไม้ที่ริดทิ้ง ซึ่งทรัพยากรเหล่านี้สามารถนำมาใช้เป็นแหล่งพลังงาน เช่น เป็นเชื้อเพลิงเพื่อผลิตไฟฟ้าจากโรงไฟฟ้าชีวมวล การสร้างถ่านหมักก๊าซชีวภาพ เตาประหยัดพลังงาน ซึ่งเราจะต้องมีการศึกษากันต่อไป ดังนั้น ถือเป็นเรื่องภาคภูมิใจ และเป็นก้าวอย่างที่สำคัญของพวกเราชาวเปรี๊ตในที่จะร่วมกันประหยัดพลังงานและพัฒนาให้เป็นหมู่บ้านตัวอย่างที่มีการจัดการทรัพยากรพลังงานด้วยความพอเพียงที่ยั่งยืนได้ในอนาคต

สาเหตุของการกัดเซาะชายฝั่ง

ดร. สมภพ รุ่งสุภา สถาบันวิจัยทรัพยากรทางน้ำ

“กัดเซาะชายฝั่ง” คำนี้แน่นอนว่าชาวเปรตใน และคนชายฝั่งทะเลคุ้นเคยกันเป็นอย่างดี แต่หากถามลึกๆ ลงไปว่า การกัดเซาะชายฝั่งเกิดขึ้นได้อย่างไร หลายคนคงตอบได้ แต่หลายคนก็อาจบอกว่าไม่แน่ใจ บทความนี้จึงเสมือนการเฉลยคำตอบให้ฟังกันนะครับว่า มันคืออะไร นอกจากนี้ ก็จะมีบทความที่เป็นความรู้ต่อเนื่องกันไปที่จะลงในจดหมายข่าวในฉบับต่อไป

แนวชายฝั่งทะเลประกอบด้วยลักษณะทางธรณีสัณฐานที่แตกต่างกันอย่างมาก ตั้งแต่หาดเลน หาดทราย หาดหิน ป่าชายเลน แนวปะการัง และผาหิน เป็นต้น แนวชายฝั่งทะเลจะมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาทั้งมีการทับถมตตะกอน การกัดเซาะ โดยเกิดจากคลื่นลม กระแสน้ำ กระแสน้ำ ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ ขนาดและทิศทางตลอดเวลา

ปัจจุบันพบว่าเกิดปัญหาการกัดเซาะชายฝั่งเกือบทั่วทั้งชายฝั่งประเทศไทย ถึงแม้ว่าการกัดเซาะชายฝั่งจะเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเป็นประจำอยู่แล้วตลอดแนวชายฝั่งก็ตาม แต่ในอดีตนั้นการกัดเซาะจะเกิดขึ้นคู่กับการงอกหรือการสะสมของตะกอนชายฝั่งทำให้ชายฝั่งทะเลมีการเปลี่ยนแปลงแต่จะกลับสู่สภาพเดิมหรือใกล้เคียงสภาพเดิมตลอดเวลา แต่ในขณะนี้พื้นที่ชายฝั่งหลายแห่งได้ถูกกัดเซาะและหายไปโดยไม่กลับคืนสภาพเดิม ซึ่งมีสาเหตุมาจาก

1. การสร้างสิ่งก่อสร้างชายฝั่งยื่นลงไปในทะเล แล้วทำให้เมื่อเกิดการกัดเซาะไปแล้วไม่มีตะกอนกลับมาที่เดิม

2. การสร้างสิ่งก่อสร้างชายฝั่งขนานไปกับแนวชายฝั่งทะเล ทำให้ชายฝั่งไม่สามารถปรับระดับชายฝั่งได้ คลื่นจะแตกตัวที่แนวก่อสร้างดังกล่าว ทำให้ตะกอนพื้นทะเลฟุ้งขึ้นมาและเคลื่อนที่ออกไปจากบริเวณนั้น

3. การก่อสร้างชายฝั่งดังกล่าวจะทำให้ชายฝั่งขาดดินทราย หรือตะกอนที่จะบ่อนให้ชายฝั่งเพื่อปรับระดับชายฝั่งที่เกิดการกัดเซาะ โดยชายฝั่งจะมีการปรับเข้าสู่สมดุลตามธรรมชาติโดยการลดความลาดชันที่ชายฝั่งลงจากตะกอนจากแผ่นดิน ทำให้คลื่นค่อยๆลดพลังงานลงก่อนถึงแนวชายฝั่ง

4. การขุดลอกดิน หรือทรายนอกฝั่ง ทำให้ตะกอนดินหรือทรายนั้นเคลื่อนตัวออกจากชายฝั่งลงไปสู่แนวขุดลอกและไม่กลับคืนมาที่เดิม

5. การเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินบริเวณต้นน้ำที่ไหลลงสู่ชายฝั่ง ทำให้ปริมาณตะกอนที่เคยลงสู่ชายฝั่งลดลง

6. การก่อสร้างต่างๆในทะเลโดยตรงที่ทำให้กระแสน้ำหรือคลื่นเปลี่ยนแปลงทิศทางไป

เมื่อพอราบถึงสาเหตุของการกัดเซาะชายฝั่งพอสังเขปแล้วมาดูกันว่าใครมีส่วนในการกัดเซาะบ้างเพื่อจะได้ช่วยกันลดผลกระทบดังกล่าว

1. จากภาคชุมชนท้องถิ่น เกิดจากการคมนาคมสัญจรไปมาของเรือประมงทั้งขนาดเล็กขนาดใหญ่ ที่ขาดความระมัดระวังทำให้ไม้ชายฝั่งล้ม หินดินทรายบริเวณใกล้เคียงเกิดการกัดเซาะ รวมถึงการที่ชุมชนชายฝั่งหลายแห่งขาดความเข้าใจในระบบนิเวศชายฝั่ง เกิดการลดลงของป่าชายเลน การเปลี่ยนแปลงเจ้าของที่ดินจากคนในพื้นที่เป็นคนนอกพื้นที่ หลายคนต้องการที่ดินเพื่อเก็งกำไรในอนาคต ทำให้เจ้าของที่ดินไม่อยู่ดูแลพื้นที่ จึงละเลยไม่ป้องกันการลดลงของป่าชายเลนและพื้นที่ดังกล่าว

2. จากภาคเอกชนรายใหญ่ หรือโรงงานอุตสาหกรรมและท่าเรือพาณิชย์ ท่าเรือหรือโรงงานอุตสาหกรรมชายฝั่ง ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงชายฝั่ง เช่น ป่าชายเลนหายไป เกิดท่าเรือและอื่นๆ จึงทำให้กระแสน้ำเปลี่ยนทิศทาง ไม่มีตะกอนจากบนบกมาเติมเต็ม จึงเกิดการกัดเซาะมากขึ้น

3. จากการดำเนินการของภาครัฐ เช่นเกิดความล่าช้าในการอนุมัติงบประมาณในการแก้ไขปรับปรุงพื้นที่ชายฝั่ง การจำกัดของงบประมาณ ขาดกำลังคน มีความซ้ำซ้อนของหน่วยงาน รวมถึงการไม่ชัดเจนของหน้าที่ความรับผิดชอบของหน่วยงานทำให้ไม่มีเจ้าภาพหรือผู้รับผิดชอบที่ชัดเจน หรือในทางตรง

ข้ามการดำเนินการอย่างเร่งรีบขาดการศึกษาที่ชัดเจนพอที่จะทำให้ปัญหาการกัดเซาะชายฝั่งรุนแรงขึ้น เช่น โครงการป้องกันโดยใส่กรอกทราย ที่เกิดการแตกของตัวใส่กรอกเนื่องจากการจมและยุบตัวของพื้นทะเล ทำให้ทรายแตกกระจายกระจายออกไปทั่วบริเวณชายฝั่ง การขุดลอกร่องน้ำแล้วนำตะกอนไปทิ้งไม่ห่างฝั่งทำให้เกิดสันทรายชายฝั่งกระแสน้ำเกิดการเปลี่ยนทิศทางทำให้เกิดการกัดเซาะ เป็นต้น

พื้นที่ๆถูกกัดเซาะชายฝั่งภาคตะวันออก

ปี พ.ศ. 2554 กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง ได้ศึกษาและรวบรวมข้อมูลแนวชายฝั่ง (Shoreline) ในรูปแบบ GIS จากผลการศึกษาต่างๆที่ผ่านมาตั้งแต่ ปี 2495 – 2551 และจัดทำข้อมูลภูมิสารสนเทศสถานการณ์การกัดเซาะชายฝั่งประเทศไทย สรุปได้ดังตาราง ดังนี้ (จาก <http://www.dmcr.go.th/marinecenter/erosion-Province.php>)

ด้าน / จังหวัด	ข้อมูลจำนวนขอบเขตพื้นที่		ข้อมูลจำนวนพื้นที่ที่ถูกกัดเซาะ		ความยาวชายฝั่ง (กม.)	แนวชายฝั่งที่ถูกกัดเซาะ (กม.)		
	อำเภอ	ตำบล	อำเภอ	ตำบล		ปานกลาง	รุนแรง	รวม
ด้านตะวันออก	216	1,424	66	239	2,055.18	501.81	228.22	730.03
1. จ.ชลบุรี	7	38	3	16	184.30	46.63	-	46.63
2. จ.ฉะเชิงเทรา	10	76	4	9	102.25	23.21	12.00	35.21
3. จ.ชลบุรี	8	58	3	15	104.48	53.66	-	53.66
4. จ.ชลบุรี	11	92	4	22	171.78	25.14	-	25.14

จุดพบ วิถีชุมชนท้องถิ่น

รูปแบบแห่งการเรียนรู้ที่เปรี๊ตใน

การจัดการความรู้สำหรับชุมชนเป็นงานที่ต้องใช้เวลาและความอดทนในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นอย่างเป็นธรรมชาติ แม้ว่าช่วงแรกจะเกิดปรากฏการณ์ “จูน” กันเพื่อต่อให้ติด ขลุกขลักไปบ้าง แต่ตัวกระบวนการการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในเวทีที่ออกแบบไว้ในเบื้องต้น ก็จะเป็นพื้นที่การแลกเปลี่ยนความรู้เริ่มต้น ที่ให้ชาวบ้านมีโอกาสได้เรียนรู้ผ่านการสนทนาที่เป็นธรรมชาติ ความรู้ที่เรียกว่า “**ความรู้ฝังลึก**” (Tacit Knowledge) ที่ทุกคนมี ต่างก็ถูกนำมาถ่ายทอด เล่าสู่ แม้ในการอำนวยความสะดวกของกลุ่มของเหล่านักพัฒนาที่เรียกว่า Facilitator จะพยายามสรุป สกัด ความรู้ที่แทรกมากับเรื่องเล่าที่สนุกสนานเหล่านั้น ก็เป็นเพียงส่วนหนึ่งของผลผลิตจากวงจัดการความรู้แบบชุมชน แต่การซึมซับความรู้ที่ถูกถ่ายทอดมา ต่างก็ได้เรียนรู้แบบไขว่ ประสพการณ์กันถ้วนหน้า ที่ไม่เคยได้รู้ก็ได้รู้ เรื่องเก่าถูกนำมาเล่าใหม่ เชื่อมต่อองค์ความรู้ในปัจจุบันได้อย่างเป็นอย่างดี **“อ้อ...มันเป็นแบบนี้เอง”**

เวทีวิเคราะห์ชุมชนแบบมีส่วนร่วมของโครงการวิจัยโครงการวิจัยการพัฒนาศูนย์เรียนรู้ชุมชนบ้านเปรี๊ตใน จังหวัดตราดเพื่อเสริมความเข้มแข็ง และประยุกต์ใช้องค์ความรู้ชุมชนร่วมกับความรู้ทางวิทยาศาสตร์ ต่อปัญหาการเปลี่ยนแปลงคุณภาพอากาศ ที่เราใช้ “**การจัดการความรู้**” เป็นเครื่องมือในการผูกโยงความรู้เก่า กับความรู้ใหม่ทางวิทยาศาสตร์ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้อง “**ร้อยชุดความรู้เดิม**” ออกมาก่อนเพื่อเป็นต้นทุน ค้นหาและเข้าใจร่องรอยของการเดินทางของความรู้ของชุมชนที่สั่งสมมาจนถึงปัจจุบัน ในเวทีแบบนี้เราจะเห็นความมหัศจรรย์ของความรู้ที่เกิดจากความรู้ ภูมิปัญญา ที่เกิดเงื่อนไขจากความต้องการ “**การอยู่รอด**” ของชุมชน “**คิด...ได้ใจ**”

หลายครั้งที่นักพัฒนายามปรับวิถีคิดของชุมชนให้พัฒนาในประเด็นใหม่ๆ ไม่ว่าจะเป็นการเพิ่มศักยภาพที่มีอยู่หรือ การแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ในรูปแบบของงานวิจัยและพัฒนา นักพัฒนากลับไปโฟกัสไปที่กระบวนการ แต่ลืมย้อนกลับไปมอง “**ต้นทุนเดิม**” ที่ชุมชนมีอยู่ การพัฒนาแบบนี้ก็เหมือนการเริ่มต้นใหม่ทุกครั้ง โดยมีได้ใช้ศักยภาพเดิมของชุมชนเลย ถือว่าน่าเสียดายเป็นอย่างยิ่ง นี่ก็เป็นเหตุผลหนึ่งในการจัดการความรู้ผ่านกระบวนการเรียนรู้ที่เป็นธรรมชาติ แม้จะดูว่าใช้เวลาไปค่อนข้างมาก แต่จำเป็นอย่างยิ่ง กับความยั่งยืนในการแก้ไขปัญหา หรืองานพัฒนาที่ยั่งยืน ผ่านการมองเห็นตนเองอย่างชัดเจน เมื่อเห็นจุดยืนของตัวเองชัดเจนก็ย่อมมองเห็น ปลายทางชัดเจนเช่นกัน

“ก้าวไปช้าๆ แต่ท่ามั่นคง”

ชุดโครงการฯ จึงต้อง ปรับการทำงานให้เดินช้าลงในก้าวแรกๆ เพื่อการต่อยอดความรู้ทั้ง ประเด็น ของนักวิจัยแต่ละโครงการ โดยมี “**การจัดการความรู้**” เป็นเครื่องมือ

หลังจากที่ทางชุดโครงการได้เปิดตัวรายละเอียดการทำงานของโครงการวิจัยกับชาวบ้านที่เปรี๊ตในแล้ว เวทีแรกก็เปิดตัวขึ้นเป็นเวทีการวิเคราะห์ชุมชนแบบมีส่วนร่วม(ชื่อที่เป็นทางการ) แต่โดยกระบวนการเวทีนี้อยากให้ชุมชนเข้ามามีพื้นที่ในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้โดยเฉพาะองค์ความรู้ท้องถิ่น อันเป็น “**ต้นทุน**” ของชุมชน และข้อมูลจากเวทีนี้ส่วนหนึ่งจะเป็นการสกัดบทเรียนของชุมชน ทางทีมงานจัดการความรู้เข้าใจว่า ชุมชนที่เปรี๊ตใน เป็นชุมชนที่มีนักพัฒนาเข้ามามากมาย และถูกผลิตชุดความรู้ออกไปมากมายเช่นกัน สิ่งที่เราต้องนั่งคุยกันก็คือ ชุดความรู้เหล่านั้นจะผสานกันได้อย่างไร นำมาร้อยเรียงอย่างไร (ที่ผ่านการสะท้อน ตรวจสอบโดยชุมชน) จริงอยู่ว่า การได้มาซึ่งข้อมูลที่ละเอียด และเชิงลึก อาจจะต้องใช้กระบวนการ “**สัมภาษณ์เชิงลึก**” (In-depth interview) เป็นวิธีที่นักวิจัยใช้ในการได้มาซึ่งข้อมูล แต่จุดอ่อนของการสัมภาษณ์เชิงลึกก็คือความรู้ที่ได้ส่วนหนึ่งถูกเก็บงำไว้ในเอกสารวิชาการ มากกว่าจะถูกถ่ายทอด หรือไม่ก็มีการถ่ายทอดออกไปแต่เจือปนด้วยวาทกรรมทางวิชาการที่ลำบากมากเกินไปสำหรับการทำความเข้าใจ เวทีวิเคราะห์ข้อมูลแบบมีส่วนร่วม อาจใช้เวลาส่วนใหญ่ไปกับการนั่งพูดคุย ชุดความรู้กว้างๆ ผ่านกลุ่มเป้าหมายที่คัดเลือกมาแล้ว คุยกันไป เรียนรู้กันไป ช่วยกันชี้ชวนความรู้ที่ผุดขึ้นจากวงสนทนา เชื่อมโยงไปยังชุดโครงการวิจัย มองหาวิธีการในการเดินทางกันต่อของเหล่านักวิจัยและชุมชน

เวทีครั้งนี้ เราจัดขึ้นอย่างเรียบง่ายที่ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเปรี๊ตใน เป็นกระบวนการที่ทำงานที่เน้นการมีส่วนร่วม และการทำงานเชิงบูรณาการร่วมกัน ๓ ฝ่าย ได้แก่ ชุมชนเป้าหมาย หน่วยงานราชการ ที่เกี่ยวข้อง และส่วนวิชาการ/ กระบวนการ ที่คาดว่าจะสามารถพัฒนาระดับการทำงานร่วมกัน โดยชุมชนเป้าหมายได้รับประโยชน์สูงสุด และสามารถดำเนินการต่อเนื่องได้เมื่อสิ้นสุดโครงการ ทั้งนี้จะให้ความสำคัญกับกระบวนการ “**วิเคราะห์ชุมชนแบบมีส่วนร่วม**” ซึ่งถือว่าเป็นเวทีในระยะแรกที่สำคัญอย่างยิ่งต่อการทำงานวิจัยและการเสริมพลังชุมชน (Empowerment) ในระยะต่อไป เป็นเวทีนั่งพูดคุยกลุ่มย่อย แยกตามประเด็นสถานการณ์ขององค์ประกอบหลักตามโครงการวิจัย โดยมีการสรุปจาก Moderator ที่ช่วยในการพูดคุย สะท้อนให้กลุ่ม และ กลุ่มใหญ่เรียนรู้ ๔ กลุ่ม ๔ ประเด็น

กระบวนการนี้เป็นการถอดบทเรียน โดยใช้กระบวนการกลุ่มเข้ามาเกี่ยวข้อง เพื่อให้ชุมชนได้เกิดการเรียนรู้ตัวเองในมิติที่สำคัญ ดังนั้นการสรุป สังเคราะห์จากเวทีจะเป็นข้อมูลส่วนหนึ่งสำหรับโครงการวิจัยฯ จากนั้นอาจมีการเพิ่มเติมข้อมูลโดยการค้นหาข้อมูลในรูปแบบอื่นๆต่อไป โดยทีมนักวิจัยในพื้นที่

หลังจากที่รวบรวมข้อมูลมือสองของบ้านเป็ดในมาในระดับหนึ่งทางทีมงานจัดการความรู้จึงชวนชาวบ้านมานั่งคุยกัน ผ่านประเด็น แบ่งกลุ่มออกเป็น ๔ กลุ่มย่อย เพื่อทบทวนสถานการณ์

ขององค์ประกอบหลักตามโครงการวิจัย ได้แก่

ก. **รู้จักตนเอง (ระบบชุมชน)** เป็นบริบทของชุมชนทุกมิติ ระบบคุณค่า ความเชื่อ และการจัดการความสัมพันธ์ของชุมชน ที่มีลักษณะเฉพาะถิ่น เฉพาะเผ่าพันธุ์ เป็นเครื่องยึดโยงความสัมพันธ์ของคนไว้ด้วยกัน หรือที่เรียกว่า **“วัฒนธรรม”** นั่นเอง เช่น ระบบญาติ ระบบอุปถัมภ์ ระบบผู้นำ ความเชื่อในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติ

ข. **รู้จักทรัพยากร (การจัดการดิน,น้ำ,ป่า)** เน้นทรัพยากรทางทะเลตามบริบทชุมชน วิถีชีวิตชุมชนที่อิงอยู่กับทรัพยากร เช่น ดิน น้ำ ป่า ในฐานะเป็นฐานการผลิต ปัจจัย ๔ ที่เชื่อมโยงสู่แหล่งธรรมชาติ การมอง แนวคิด การอนุรักษ์

ค. **รู้จักระบบการผลิต (พืช,สัตว์)** เป็นการประเมินกระบวนการทัศน์ ต่อระบบการผลิตของชุมชน การจัดการผลผลิต ปัญหาการผลิต ศักยภาพการผลิต เป็นต้น

ง. **แผนที่ชุมชน** เราใช้เวลาเกือบสองวันที่บ้านเป็ดในเรามีโอกาสได้เห็นเค้าร่างของ **“ชุดความรู้”** ที่เป็นองค์ความรู้ดั้งเดิมของชุมชนชัดเจนมากขึ้น ตลอดจนเห็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่สลับซับซ้อน และเป็นไปตามความคาดหวังของทีมงานจัดการความรู้ ในส่วนของกระบวนการ ได้ดำเนินการจนประสบความสำเร็จไปด้วยดี มีบรรยากาศของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการร่วมกันดึงความรู้ออกมาให้เห็นในภาพรวมของชุมชนว่ามีความรู้อะไรบ้าง แต่หากจะวิเคราะห์ข้อมูลในเชิงลึกอาจต้องใช้เวลาในการเข้าถึงข้อมูลแต่ละประเด็น

ในด้านผลลัพธ์ นอกจากเวทีนี้ได้เป็นพื้นที่เปิดให้ชุมชนได้เข้ามาร่วมกันแลกเปลี่ยนเรียนรู้แล้ว มีข้อมูลชุดหนึ่งซึ่งถือว่าเป็นข้อมูลเบื้องต้นสำหรับเป็นข้อมูลเบื้องต้นสำหรับโครงการวิจัยและพัฒนา การพัฒนาศูนย์เรียนรู้ชุมชนบ้านเป็ดใน จังหวัดตราด เพื่อเสริมความเข้มแข็ง และประยุกต์ใช้องค์ความรู้ชุมชนร่วมกับความรู้ทางวิทยาศาสตร์ ต่อปัญหาการเปลี่ยนแปลงคุณภาพอากาศ

“จะไปต่อกันอย่างไร?”

งานการจัดการความรู้อย่างต้องเดินเคียงข้างนักวิจัยทั้ง ๓ โครงการ ประกอบด้วย ประเด็นการใช้พลังงาน,ประเด็นการกักเซาะชายฝั่ง และการฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่ง และประเด็นการฟื้นฟูสภาพพื้นที่ป่าชายเลน และทรัพยากรชายฝั่ง

ความรู้ชุดที่ ๑ จากเวทีแรกที่เป็นชุดความรู้เดิมจะเป็นต้นทุนพื้นฐานของทุกประเด็นและ จะเติมด้วยความรู้เชิงลึกของแต่ละประเด็นที่ชาวบ้านมี ผสานเข้ากันกับวิธีการทางวิทยาศาสตร์ของนักวิจัย องค์ความรู้เก่า และใหม่ จะปะทะกันอย่างสมดุลและสมานฉันท์ ทั้งหมดก็ตอบโจทย์ของการยกระดับองค์ความรู้และการอยู่รอดของชุมชนเป็ดในอย่างมีความสุขและมีศักดิ์ศรี บนภูมิปัญญาที่พวกเขาช่วยกันเรียนรู้ ถอดบทเรียนอย่างสม่ำเสมอ

คุณค่าและความมหัศจรรย์ของทรัพยากรที่เป็นความรู้เป็นทรัพยากรที่ยิ่งใช้ ยิ่งดี ยิ่งใช้ก็เกิดคุณค่า ยกกระตือรือร้นให้เข้มแข็งเรื่อยไป ไม่มีค่าเสื่อมราคาสะสมและไม่มีวันหมดไป

ที่บ้านเป็ดในของเรายังคงจะมีเวทีเรียนรู้เล็กๆ เกิดขึ้นอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการสม่ำเสมอ ผ่านประเด็นการเรียนรู้ของชุดโครงการวิจัย โดยทั้งหมดเป็นภารกิจของทีมจัดการความรู้ที่เรามองถึงชุมชนแห่งการเรียนรู้ (Learning Community) ที่จะเกิดขึ้น

สถานภาพความรู้เกี่ยวกับบ้านเป็ดใน ใคร (ควร)รู้...รู้เรื่องอะไรบ้าง ?

สถาบันธรรมาวุธเพื่อการพัฒนาลังคมและสิ่งแวดล้อม

นับตั้งแต่ความสำเร็จของชุมชนบ้านเป็ดในที่ช่วยกัน
ฟื้นฟูและอนุรักษ์พื้นที่ป่าชายเลนจำนวนกว่า 12,000 ไร่ ทำให้
คนภายนอกชุมชนเกิดความสนใจและต้องการศึกษาเรียนรู้อย่าง
กว้างขวาง ความสนใจดังกล่าวก่อให้เกิดการดำเนินการศึกษา
วิจัยในเชิงวิชาการเกี่ยวกับบ้านเป็ดในหลายแง่มุม ทั้งในด้าน
วิทยาศาสตร์ สิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ตลอดจน
กฎหมายปัญหาท้องถิ่นของชุมชน โดยการศึกษาวิจัยที่ผ่านมาได้
อาศัยชุมชนบ้านเป็ดในเป็นแกนหลัก ไม่ว่าจะเป็นผู้ให้ข้อมูล ผู้
ประสานงาน ผู้อำนวยการความสะอาด รวมถึงการเข้าร่วมเป็นนัก
วิจัยท้องถิ่นในโครงการวิจัยบางโครงการด้วย และที่สำคัญชุมชน
บ้านเป็ดในจะยังคงเป็นแหล่งเรียนรู้ในอนาคตไปอีกนาน

สิ่งที่น่าสนใจก็คือ ผลการศึกษาของงานวิจัยต่างๆ ที่ได้
ศึกษาเกี่ยวกับชุมชนบ้านเป็ดในเหล่านั้นได้ก่อให้เกิดคุณูปการ
แก่คนทุกระดับตั้งแต่ระดับบุคคล ชุมชนไปจนถึงระดับนโยบาย
ของท้องถิ่นและของประเทศที่ได้มีโอกาสเรียนรู้ประสบการณ์
กระบวนการในการทำงานและวิถีคิดของชุมชนบ้านเป็ดใน แต่
หากย้อนถามกลับว่าแล้วชุมชนบ้านเป็ดในเองได้มีโอกาสรับรู้
ถึงผลการศึกษาเกี่ยวกับชุมชนของตนเองบ้างหรือไม่ มากน้อย
แค่ไหน เพราะข้อมูลและข้อค้นพบของงานวิจัยต่างๆ เพียงบาง
งานหรือบางส่วนที่มีการนำมาแจ้ง/เผยแพร่ให้ชุมชนรับทราบ แต่
จำนวนไม่น้อยที่มักไม่ได้ถูกนำมาเผยแพร่ให้กับชุมชนซึ่งเป็นพื้นที่
ศึกษา ทำให้องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาในช่วงเวลาที่ผ่านมามีอยู่
ในลักษณะที่กระจัดกระจายและชุมชนในบ้านเป็ดในก็สามารถใช้
ประโยชน์ได้ในวงจำกัด เท่าที่แต่ละบุคคลจะสามารถเข้าถึงข้อมูล
เหล่านั้นได้โดยผ่านความสัมพันธ์ส่วนบุคคลหรือเครือข่าย

ตัวอย่างงานวิจัยที่ดำเนินการศึกษาในพื้นที่บ้านเป็ดใน
เท่าที่สามารถสืบค้นได้ เช่น การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและ
สิ่งแวดล้อมของเครือข่ายองค์กรชุมชน : กรณีศึกษากลุ่มอนุรักษ์
และพัฒนาป่าชายเลนบ้านเป็ดใน จังหวัดตราด โดย อภิษฎา
คุณาพรธรรม วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย 2551 ซึ่งผลการศึกษาพบว่ากระบวนการจัดการป่า
ชายเลนอย่างยั่งยืนของกลุ่มอนุรักษ์ประกอบด้วย 3 กระบวนการ

ได้แก่ 1) **การพัฒนาประชาสังคมในชุมชน การแก้ปัญหาป่า
ชายเลนถูกทำลายของชุมชนบ้านเป็ดในได้
เน้นและให้ความสำคัญ
กับการ**

**มีส่วนร่วมของชาวบ้าน 2 การนำหลักปรัชญาแนวคิดเศรษฐกิจ
พอเพียงมาประยุกต์ใช้ในชุมชน 3) การจัดระเบียบสังคมและ
การทำแผนการจัดการป่าชายเลน เพื่อควบคุมพฤติกรรมของ
สมาชิกในสังคมเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากป่าชายเลน**

นอกจากนี้ยังมีงานอื่นๆ อีกหลายเรื่อง เช่น

- การใช้ประโยชน์ด้านพืชอาหารจากป่าชุมชนป่า
ชายเลนบ้านเป็ดใน จังหวัดตราด โดยส่วนพัฒนานวนศาสตร์
ชุมชน สำนักจัดการป่าชุมชน กรมป่าไม้ 2540

- ความสามารถของชุมชนในการจัดการป่าชายเลน :
ศึกษกรณีชุมชนบ้านเป็ดใน ตำบลห้วงน้ำขาว อำเภอเมือง
จังหวัดตราด โดย พรทิพย์ หาผล วิทยานิพนธ์พัฒนารัฐบาล
บัณฑิต คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
2544

งานวิจัยในข้างต้น เป็นเพียงตัวอย่างงานวิจัยบางเรื่อง
ที่ได้ใช้พื้นที่บ้านเป็ดในเป็นพื้นที่ศึกษา แต่เชื่อว่ายังมีงานวิจัย
อื่นๆ อีกจำนวนไม่น้อยที่ได้ศึกษาบ้านเป็ดในในเวลาต่างๆ
และศึกษาในอีกหลายแง่มุม ทั้งโดยตรงและโดยอ้อม และงาน
แต่ละเรื่องก็มีข้อค้นพบที่น่าสนใจสำหรับการประมวลเป็นองค์
ความรู้ในทั้งในภาพรวมและการจำแนกเป็นประเด็นของเรื่อง
ต่างๆ

ดังนั้นถึงเวลาแล้วที่ต้องมีการรวบรวมองค์
ความรู้เกี่ยวกับบ้านเป็ดในเหล่านั้นเพื่อเป็นฐานข้อมูล
และการนำไปใช้ประโยชน์ในด้านต่างๆ ของชุมชน
แน่นอนว่าสถานภาพความรู้ที่น่าจะได้มีการรวบรวม
ขึ้นนี้ นอกจากจะเป็นประโยชน์แก่ผู้สนใจโดยทั่วไป
แล้ว ย่อมเกิดประโยชน์ต่อชุมชนบ้านเป็ดในโดย
เฉพาะอย่างยิ่งคนรุ่นใหม่ของชุมชน ที่จะต้องเรียน
รู้ว่าสิ่งที่ได้มีการศึกษาค้นคว้าไปแล้วนั้นมีอะไรอยู่
บ้าง จะได้เพิ่มพูนความรู้ใหม่ๆ โดยไม่ต้องเสีย
เวลาทำงานซ้ำซ้อนและใช้ประโยชน์จากงาน
ศึกษาให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนอย่างแท้จริง

- แผนการจัดการป่าชายเลนชุมชนและทรัพยากร
ชายฝั่งบ้านเป็ดใน โดยศูนย์ฝึกอบรมนวนศาสตร์ชุมชนแห่ง
ภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก ร่วมกับกลุ่มอนุรักษ์และพัฒนาป่าชาย
เลนบ้านเป็ดใน 2549

- พลวัตชุมชนบ้านเป็ดในภายใต้แนวความคิด
เศรษฐกิจพอเพียง โดยกังสดาล อยู่เย็น วิทยานิพนธ์พัฒนารัฐบาล
บัณฑิต คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์ 2544

กิจกรรมความเคลื่อนไหวที่ผ่านม

(ช่วงเดือนตุลาคม – ธันวาคม 2554)

การ
จัดประชุมเวที
วิเคราะห์ชุมชนแบบมีส่วนร่วม
ในวันที่ 1-2 ตุลาคม 2554 ณ ศาลา
สภกรณ์บ้านเป็ดใน อ.เมือง จ.ตราด โดย
นักวิจัยด้านการจัดการความรู้ของสถาบันธรรม
รัฐฯ นำโดยคุณจตุพร หรือคุณเอกและทีมงาน
ด้านการจัดการความรู้ เพื่อให้ชุมชนได้วิเคราะห์
สถานการณ์ความรู้ที่เป็นต้นทุนของชุมชน และ
ดึงความรู้ที่ฝังลึกออกมา โดยความรู้เหล่านี้
จะนำมาจัดระบบและรวบรวมเป็นชุด
ข้อมูลไว้ในศูนย์เรียนรู้

การ
จัดประชุมปรึกษาหารือ
และแนะนำโครงการเสริมสร้าง
ความเข้มแข็งของเครือข่ายการจัดการ
ทรัพยากรชายฝั่ง โดยชุมชนผ่านศูนย์เรียนรู้
ชุมชนในพื้นที่ 6 ตำบล ในวันที่ 10 ตุลาคม
2554 ณ โรงแรมบ้านบุรีสอร์ท ซึ่งจัดโดยศูนย์ศึก
อบรมวนศาสตร์ชุมชนแห่งภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก
(RECOFTC) ซึ่งได้รับเกียรติจากผู้อำนวยการ
จังหวัดตราดมาเป็นประธานในพิธี

การ
ประชุมคณะทำงานใน
พื้นที่บ้านเป็ดใน ในวันพฤหัสบดีที่
8 ธันวาคม พ.ศ. 2554 นำโดยผู้นำชุมชนบ้าน
เป็ดใน นักวิจัยชุมชนด้านการฟื้นฟูป่าชายเลน การ
แก้ไขปัญหาคัดเซาะพื้นที่ชายฝั่ง และพลังงาน ซึ่งการ
ประชุมครั้งนี้เป็นการพูดคุยทำความเข้าใจถึงบทบาทหน้าที่
ของคนในชุมชนที่จะมาร่วมกันทำงานภายใต้ศูนย์เรียนรู้ โดย
จะต้องทำงานร่วมกับนักวิจัยส่วนกลาง และรวบรวม
ความรู้มาถ่ายทอดให้กับชาวชุมชน และสามารถ
ทำงานต่อไปได้เมื่อโครงการจบ

การ
จัดประชุมเวที
ประวัติศาสตร์ชุมชน ในวัน
อังคารที่ 11 ตุลาคม 2554 ณ ศาลา
เจ้าปู่ โดยทีมงานของรีคอฟท์ เป็นการ
จัดประชุมเพื่อรวบรวมองค์ความรู้
ด้านประวัติศาสตร์ชุมชนบ้าน
เป็ดใน

การ
ลงพื้นที่ของทีมนักวิชาการด้าน
การฟื้นฟูป่าชายเลนของโครงการศูนย์เรียนรู้ฯ นำ
โดย ผศ.ดร.ลดาวัลย์ พวงจิตร ผศ.ดร.มณฑล จำเริญพฤษ
พร้อมทีมงาน ในวันศุกร์ที่ 9 ธันวาคม พ.ศ. 2554 ณ องค์การบริหาร
ส่วนตำบลห้วยน้ำขาว ซึ่งได้มาร่วมพูดคุยกับนักวิจัยชุมชนด้านป่าไม้ และผู้นำ
ชุมชนบ้านเป็ดใน นำทีมโดยนายเกษมพร แพทย์ศาสตร์ พี่เด็กกอน นำอำนวย
ป่าพงศ์ศรี พี่ประสิทธิ์ พี่อำนาจ เพื่อวางแผนการทำงานในพื้นที่อย่างมีส่วนร่วม
กับชุมชน โดยฝ่ายนักวิชาการได้เล่าถึงวัตถุประสงค์ของการศึกษาพื้นที่ว่าโครงการ
จะช่วยชุมชนศึกษาแนวทางการฟื้นฟูและจัดการป่าชายเลน เช่น การทำฐานข้อมูล
ด้านพรรณไม้ ลักษณะการเกิดทดแทนตามธรรมชาติ การทำแผนที่ป่าไม้ และการ
คำนวณการเก็บกักคาร์บอนของป่าไม้ เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนอย่างยั่งยืน
ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม จากนั้น ทางนักวิจัยชุมชน ได้ร่วมให้
ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางฟื้นฟู และได้ข้อสรุปเรื่องการวางแผนป่า
ไม้ โดยในระยะหกเดือนแรก จะเน้นการศึกษาทำความเข้าใจข้อมูล
เหล่านี้ก่อน และหลังจากนั้นจะนำเสนอผลการศึกษามาเพื่อ
เป็นทางเลือกให้ชุมชนตัดสินใจต่อไป

การ
ลงพื้นที่ของทีมนัก
วิชาการด้านพลังงาน นำทีมโดย
แม่ชี ดร.สายจิต จจะนะ ในวันที่ 19-
20 ธันวาคม 2554 ณ บ้านเป็ดใน โดยมีการ
พูดคุยและร่วมรับฟังความต้องการของชุมชนด้าน
การจัดการพลังงานทดแทน และสำรวจศักยภาพ
พลังงานภายในพื้นที่ ซึ่งการลงพื้นที่ดังกล่าว ได้
จัดตั้งคณะกรรมการพลังงาน และแผน
ยุทธศาสตร์ด้านพลังงานของบ้าน
เป็ดใน

นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมความเคลื่อนไหวที่ทำงานกันเป็นระยะ ทั้งการทำงานเพื่อ
ปรับสภาพภูมิทัศน์ในอาคารที่จะจัดให้เป็นศูนย์เรียนรู้ของรีคอฟท์ การทำงานในทีมสื่อ ทั้งการ
จัดทำเว็บไซต์ การจัดเก็บข้อมูลในลักษณะของการสัมภาษณ์เชิงลึก ซึ่งเป็นการทำงานร่วมกัน
ระหว่างทีมนักวิจัยส่วนกลางของสถาบันธรรมรัฐฯ กับนักวิจัยชุมชนบ้านเป็ดใน

แนะนำนักวิจัยชุมชน

ทีมวิจัย
ด้านการ
แก้ไขปัญหา
การกัดเซาะ
พื้นที่ชายฝั่ง

ประกอบด้วย

คุณวิรัตน์ พิมพ์อุบล
ลุงเสรีชัย เลี้ยงเคราะห์
คุณมานิต พูลสวัสดิ์
คุณฉนวน คงพลัว
คุณบุญรอด พันภัยพาล

ทีมวิจัยด้านการรักษา
และฟื้นฟูป่าชายเลน

ทีมวิจัยด้านพลังงาน

ซึ่งได้มีการจัด
ตั้งคณะกรรมการ
พลังงาน โดยมี คุณ
นพรัตน์ ศิลาลอย หรือ
พี่ม็อก เป็นประธาน มีคุณ
บุญยั้ง สิงห์พันธ์ และคุณ
วัชรพล เรศสุข เป็นเลขานุ
และนักวิจัย ที่จะร่วมกันทำงาน
ในทีมคณะกรรมการ ประกอบด้วย
คุณป้าผ่องศรี อินทสุวรรณ นา
ยกฯ อำพร แพทย์ศาสตร์ คุณ
ณัฐภูมิ แจ่มแสงหรือพี่เผือก
คุณทินกร สิงห์พันธ์ คุณ
วิไลวรรณ ถิอัสสัย คุณ
นงเยาว์ พิมพ์อุบล
และคุณลำไย ศรี
กำเนิด และผู้ใหญ่
มาโนช ผึ้งรัง
เป็นที่ปรึกษา

โดย คุณเกียรติสกุล ห่วงน้ำ หรือเต็กกอ พร้อม
กับทีมงาน ที่มีผู้ใหญ่มาโนช ผึ้งรัง นายกา
อำพร แพทย์ศาสตร์ นายประสิทธิ์ อินท
สุวรรณ นายอำนวย ชูมณี และ นาย
อำนาจ รังสะกินนิน

เกมหารูป จำรับเด็ก

ลองหารูปเหล่านี้ในวารสารนี้ดูซิ แล้วอธิบายว่า
รูปเหล่านี้เป็นเรื่องเกี่ยวกับอะไร

